

UNIwersYTET JAGIELLOŃSKI
COLLEGIUM MEDICUM
W KRAKOWIE

Wydział Nauk o Zdrowiu

Kraków, dnia 15 listopad 2025 r.

Ocena rozprawy doktorskiej
mgr Natalii Dominiki Pawlak

nt. „Analiza wpływu stresu i sposobów radzenia sobie na różnice międzypokoleniowe
wśród pielęgniarek – przekrojowe badania korelacyjne”
wykonanej pod kierunkiem Pana dr hab. Leny Serafin w Zakładzie Pielęgniarstwa Kli-
nicznego Wydziału Nauk o Zdrowiu Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska stanowi cykl czterech monotematycznych publikacji naukowych, które obejmują zagadnienie wpływu stresu i sposobów radzenia sobie na różnice międzypokoleniowe wśród pielęgniarek.

W Polsce w licznej grupie pielęgniarek (szacuje się, że w systemie pozostaje obecnie około 220 tysięcy pielęgniarek) jest kilka aktywnych zawodowo pokoleń. Można założyć, że różnica wieku pomiędzy najstarszymi i najmłodszymi z nich wynosi nawet 50 lat, co może przekładać się na sytuację że w zawodzie mogą wspólnie pracować zarówno wnuczki jak i babki. Średnia wieku pielęgniarek to 55 lat, najliczniejszą grupę stanowią osoby w wieku 51-60 lat. To co jednak jest istotne w Polsce, aż 34% pielęgniarek osiągnęło wiek emerytalny i nadal pracuje zawodowo. W grupie aktywnych zawodowo pielęgniarek znajduje się także odsetek młodych osób poniżej 30 roku życia. Różnice we wspólnie pracujących generacjach, to nie tylko perspektywa wieku ale także doświadczenia zawodowego, gdyż obserwuje się wchodzenie do zawodu także takich osób które kończą studia pielęgniarские mając wcześniejsze doświadczenia zawodowe w innych profesjach. Jak wynika z badań naukowych w grupie pielęgniarek poziom odczuwanego stresu oraz stosowane strategie radzenia sobie z nim różnią się w zależności od wieku lub stażu pracy. Młodsze pielęgniarki (o krótszym stażu pracy) częściej zgłaszają wysoki lub przeciętny poziom stresu zawodowego, starsze pielęgniarki (o dłuższym stażu pracy)

UNIwersYTET JAGIELLOŃSKI
COLLEGIUM MEDICUM
W KRAKOWIE

Wydział Nauk o Zdrowiu

częściej odczuwają niższy poziom stresu lub lepiej radzą sobie z jego natężeniem. Wraz z wiekiem i doświadczeniem zawodowym, pielęgniarki są bardziej skłonne do stosowania aktywnych, konstruktywnych metod radzenia sobie ze stresem. Z badań wynika także, że błędy w komunikowaniu się w grupie pielęgniarek są powszechnym problemem, który wynikają z dużej presji czasu, stresu, obciążenia pracą oraz różnic interpersonalnych i pokoleniowych. Skutkują one nie tylko napięciami w zespole, ale przede wszystkim mogą prowadzić do błędów medycznych i obniżenia jakości opieki nad pacjentem. Co ważne umiejętność porozumiewania się w zróżnicowanym wiekowo zespole ma potencjał zmniejszania stresu, redukcji zjawiska mobbingu oraz zacieśniania więzi w zespole. Zbadanie tego obszaru, a w dalszej kolejności wdrożenie uzyskanych wyników do praktyki zawodowej wydaje się zdarzeniem bardzo pożądanym. Dlatego też przedstawiona do oceny rozprawa doktorska, której celem była wieloaspektowa analiza stresu zawodowego oraz metod radzenia sobie ze stresem wśród pielęgniarek w kontekście różnic międzypokoleniowych jest znaczący dla praktyki pielęgniarskiej i wpisuje się w obszar badawczych poszukiwań i badań naukowych związanych z naukami medycznymi i naukami o zdrowiu.

Rozprawa doktorska liczy 114 stron i obejmuje: wykaz publikacji stanowiących rozprawę doktorską, spis publikacji obejmujący pozostały dorobek naukowy Doktorantki, spis treści, wykaz skrótów, streszczenie w języku polskim i j. angielskim, wprowadzenie, przegląd piśmiennictwa wraz z licznym podrozdziałami uzasadniającymi zakres prowadzonych badań, metodologiczne podstawy pracy zawierające cel badań i pytania badawcze. W dalszej części znajdują się opis materiału badawczego, metody zbierania danych oraz analiza statystyczna, które podzielono i opisano oddzielnie dla każdej wchodzącej w cykl publikacji. Rozdział metodologiczne podstawy pracy kończy podrozdział ograniczenia badawcze. Analiza wyników to kolejny rozdział w którym Doktorantka dokonała opisu wyników uzyskanych w poszczególnych publikacjach, które podsumowała tabelarycznie w podrozdziale podsumowanie wyników. Czwarty rozdział podsumowanie i wnioski zawiera krótkie podsumowanie i wnioski pogrupowane w kontekście 4 badań (I, II, III, IV), rekomendacje dla praktyki pielęgniarskiej, kierunki

UNIwersYTET JAGIELLOŃSKI
COLLEGIUM MEDICUM
W KRAKOWIE

Wydział Nauk o Zdrowiu

dalszych badań oraz podsumowanie końcowe. Piąty rozdział to kopie opublikowanych prac a szósty bibliografia (92 pozycje). W ostatnich rozdziałach Doktorantka wskazuje spis tabel i rycin, zawiera opinię komisji bioetycznej oraz oświadczenia współautorów. Szkoda że Doktorantka nie przedstawiła poświadczenie z Biblioteki Uniwersytetu Medycznego w Warszawie w którym wskazano by wchodzące w skład cyklu publikacje wraz z potwierdzeniem przypisanej im punktacji. W ocenie recenzenta układ pracy doktorskiej jest czytelny jasno przeprowadza czytelnika w zakres prowadzonych badań, trochę niedosyt budzi tylko brak dyskusji uzyskanych wyników.

Tytuł pracy doktorskiej odpowiada tematyce analizowanych publikacji. W skład rozprawy przedstawionej do recenzji wchodzi cztery publikacje, trzy z nich mają charakter prac oryginalnych, a jedna pracy pogładowej. Wszystkie cztery artykuły zostały opublikowane w czasopiśmie z współczynnikiem wpływu IF od 0,2 do 3,7 IF i punktacją Ministerstwa od 20 do 140. Artykuły zostały opublikowane w latach 2022-2025. Łączna wartość cyklu publikacji punktacji IF według listy JCR wynosi 10,0 punktów i punktacji Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego 300 punktów. Sumaryczny IF wskazuje, że badania zostały właściwie zaplanowane i przeprowadzone, co zostało pozytywnie ocenione przez recenzentów tych artykułów. Wszystkie publikacje są opracowaniami zbiorowymi, we wszystkich współautorami są ci sami współautorzy pochodzący z jednego ośrodka akademickiego jakim jest Warszawski Uniwersytet Medyczny. W analizowanych pracach Doktorantka jest we wszystkich czterech pierwszym autorem a Jej udział w powstaniu tych prac jest istotny, za czym przemawia fakt, że w pracach stanowiących cykl zaplanowała przebieg badania (opracowała koncepcję) oraz dokonała analizy i interpretacji zgromadzonych danych, a także brała udział w przygotowaniu manuskryptu i nanoszeniu poprawek podczas recenzji. Doktorantka złożyła stosowne oświadczenia i w każdym z załączników zawarła oświadczenia współautorów.

W rozdziale Przegląd piśmiennictwa Doktorantka w pierwszym podrozdziale charakteryzuje dynamiczne zmiany demograficzne i pokoleniowe w pielęgniarstwie zwracając uwagę na starzenie się kadry pielęgniarskiej i teorie pokoleniowe (Baby Boomers, pokolenia X, Y, Z) wraz

UNIwersytet Jagielloński
COLLEGIUM MEDICUM
W KRAKOWIE

Wydział Nauk o Zdrowiu

ze zmieniającymi się wartościami i oczekiwaniami zawodowymi pielęgniarek w kontekście społecznym i kulturowym. W dalszych rozdziałach Doktorantka omawia poziom stresu zawodowego w pielęgniarstwie z uwzględnieniem źródeł stresu, konsekwencji przewlekłego stresu wraz z rozważaniem różnic międzypokoleniowych w percepcji stresu i stosowanych strategii radzenia sobie. W tej części dysertacji znajduje się też omówienie wpływu różnic pokoleniowych na współpracę i bezpieczeństwo pacjenta, a także nowe perspektywy badań nad stresem zawodowym i różnicami pokoleniowymi w pielęgniarstwie. Ważnym podrozdziałem w części teoretycznej jest podanie przez Doktorantkę uzasadnienia połączenia wskazanych jako osiągnięcie publikacji oraz możliwości implementacji wyników zaprezentowanych w tym cyklu do praktyki pielęgniarstwa. Wstęp, który zwięźle wprowadza w tematykę badań zaprezentowanych w cyklu publikacji jest w pełni wystarczający i zasadny dla zrozumienia istoty zaprezentowanych w dalszych rozdziałach wyników badań.

W kolejnej części pracy Doktorant wskazuje cel główny tj. wieloaspektową analizę stresu zawodowego oraz metod radzenia sobie ze stresem wśród pielęgniarek w kontekście różnic międzypokoleniowych, a także wskazuje 18 problemów badawczych. W ocenie recenzenta można by zmniejszyć liczbę tych pytań badawczych do 10. Kolejne części pracy do opis materiału badawczego, metody zbierania danych oraz analiza statystyczna, które to części zostały przygotowane i pogrupowane zgodnie z włączonymi do cyklu publikacjami. Doktorantka wskazuje także ograniczenia badawcze, którymi między innymi są udział reprezentantów pielęgniarek ze wszystkich regionów Polski oraz fakt że rekrutacja do badań drogą on-line mogła faworyzować niektóre grupy wiekowe.

Pierwsza publikacja *Analysis of the influence of intergenerational differences on cross-generational cooperation among nurses* (Analiza wpływu różnic międzypokoleniowych na współpracę międzypokoleniową wśród pielęgniarek) stanowiąca wnikliwą analizę prac naukowych dotyczących różnic pokoleniowych w pielęgniarstwie i ich wpływu na współpracę zespołową wskazuje, że różnice pokoleniowe istotnie modyfikują współpracę i klimat zespołów, a skuteczne strategie zarządcze (mentoring, wymiana wiedzy, świadoma polityka

UNIwersytet Jagielloński
COLLEGIUM MEDICUM
W KRAKOWIE

Wydział Nauk o Zdrowiu

komunikacyjna), zmniejszając ryzyko konfliktów i sprzyjając jakości opieki. W drugiej pracy stanowiącej omawiany cykl „*The cross-cultural adaptation and validation of the Polish version of the Expanded Nursing Stress Scale tool*” (Adaptacja kulturowa i walidacja polskiej wersji Rozszerzonej Skali Stresu Pielęgniarskiego (ENSS) Doktorantka dokonała walidacji polskiej wersji skali ENSS w oparciu o próbę 331 pielęgniarek. Polska wersja językowa to narzędzie o wysokiej trafności i rzetelności pozwalające na kompleksową ocenę źródeł stresu zawodowego pielęgniarek w polskich warunkach i ocenia go w ośmiu podskalach „śmierć i umieranie, konflikty z lekarzami i przełożonymi, niewystarczające przygotowanie emocjonalne, problemy z pacjentami i rodzinami, obciążenie pracą, niepewność dotycząca leczenia, pacjenci i ich rodziny, dyskryminacja”. Trzecia publikacja pt. „*Generational nursing challenges: cross-cultural adaptation and validation of the Multidimensional Nursing Generations Questionnaire (MNGQ)*” (Wyzwania pokoleniowe w pielęgniarstwie: adaptacja kulturowa i walidacja Wielowymiarowego Kwestionariusza Pokoleń w Pielęgniarstwie (MNGQ) prezentuje adaptację kulturową narzędzia, przeprowadzoną w oparciu o badania prowadzone w grupie 535 pielęgniarek. Na podstawie przeprowadzonej adaptacji stwierdzono, że narzędzie MNGQ-PL jest stabilnym i wiarygodnym narzędziem do pomiaru różnic pokoleniowych w zespołach pielęgniarskich, umożliwiającym dalsze zastosowanie w badaniach porównawczych oraz zarządzania personelem. Czwarta ostatnia publikacja wchodząca w skład osiągnięcia pt. „*Generational differences in nurse stress and coping strategies in relation to perceived patient safety: A cross-sectional study*” (Różnice pokoleniowe w stresie pielęgniarek i strategiach radzenia sobie w odniesieniu do postrzeganego bezpieczeństwa pacjenta: badanie przekrojowe) dotyczyło oceny różnic międzypokoleniowych (pokoleń X, Y, Z) za pomocą trzech narzędzi Wielowymiarowego Kwestionariusza Pokoleń Pielęgniarskich (MNGQ-PL), Skali Odczuwanego Stresu (PSS-10) oraz Inwentarza do Pomiaru Radzenia Sobie ze Stresem (Mini-COPE) w grupie 692 pielęgniarek i pielęgniarzy. W badaniu wykazano, że poziom stresu oraz stosowanie strategii radzenia sobie są bezpośrednimi predyktorami oceny bezpieczeństwa pacjenta i dyspozycyjności do pracy, a przynależność pokoleniowa pełni funkcję moderującą siłę i kierunek tych zależności.

UNIwersytet Jagielloński
COLLEGIUM MEDICUM
W KRAKOWIE

Wydział Nauk o Zdrowiu

Doktorantka w podsumowaniu stwierdza, że budowanie zespołów wielopokoleniowych wymaga dialogu, wsparcia młodszych pracowników i uwzględnienia równowagi praca - życie, co sprzyja wymianie wiedzy, jakości opieki i satysfakcji zawodowej. Dwa narzędzia zaadaptowane do warunków polskich (skala ENSS-PL oraz MNGQ-PI) to rzetelne narzędzia służące ocenie źródeł stresu zawodowego oraz różnic międzypokoleniowych. Badania prowadzone także w oparciu o walidowane przez Doktorantkę narzędzia potwierdzają istnienie zależności pomiędzy różnorodnością pokoleniową a poziomem stresu, strategiami radzenia sobie i współpracą.

Ważnym aspektem dysertacji są rekomendacje dla praktyki pielęgniarskiej oraz sugestie kontynuowania tychże badań. Zawarte tam informacje jeszcze raz potwierdzają, ważność poruszanego zagadnienia oraz konieczność prowadzenia badań z uwzględnieniem przynależności pokoleniowej, doświadczenia zawodowego, sposobu percepcji stresorów oraz strategii radzenia sobie z nimi, ponadto koniecznością świadomego zarządzania pokoleniową różnorodnością.

Doktorantka w niniejszej pracy posłużył się 92 pozycjami piśmiennictwa, w większości były to artykuły anglojęzyczne zamieszczone w czasopismach, które ukazały się w czasie nie dłuższym niż 10 lat od czasu przygotowania tej dysertacji.

Podsumowując z obowiązku recenzenta wskazując niedociągnięcia w niniejszej dysertacji to: zbędne umieszczenie w pracy informacji o pozostałym dorobku naukowym Doktorantki, zbyt licznie postawione problemy badawcze oraz braku dyskusji uzyskanych wyników.

Konkludując, na podstawie przedstawionej mi do oceny rozprawy doktorskiej Pani mgr Natalii Dominiki Pawlak po jej wnikliwym przeczytaniu, pomimo uwypuklenia uwag i niedoskonałości stwierdzam, że praca ta stanowi samodzielne i oryginalne dzieło posiada bardzo wysoką wartość praktyczną oraz spełnia wszelkie wymagania stawiane rozprawom na stopień naukowy doktora w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu w dyscyplinie nauki o zdrowiu. Rozprawa doktorska Pani mgr Natalii Dominiki Pawlak spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim zgodnie z art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U z 2023 r., poz.742) w związku z powyższym zwracam się do Rady

UNIwersYTET JAGIELLOŃSKI
COLLEGIUM MEDICUM
W KRAKOWIE

Wydział Nauk o Zdrowiu

Naukowej Dyscypliny Nauk o Zdrowiu Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego z wnioskiem o nadanie mgr Natalii Pawlak stopnia doktora w dyscyplinie nauki o zdrowiu. Z uwagi na wysoką wagę poruszanego zagadnienia, doskonałe merytoryczne przygotowanie dysertacji, bardzo liczną grupę badaną a przede wszystkim włączenie do cyklu publikacji, adaptacji i walidacji kulturowych aż dwóch narzędzi badawczych i wykorzystanie jednego z nich w podsumowującej publikacji wchodzącej do cyklu wnoszę o wyróżnienie rozprawy doktorskiej.

Z poważaniem